

INDIVIDUALIOS VEIKLOS FINANSINĖ IR MOKESTINĖ APSKAITA

Laura VALANČIŪTĖ, Kauno kolegija, Apskaitos ir finansų katedra, el paštas: laura.val050@go.kauko.lt
Jevgenija FURGASĖ, Kauno kolegija, Apskaitos ir finansų katedra, el paštas: jevgenija.furgase@go.kauko.lt

Santrauka

Straipsnyje taikant įstatymų ir mokslinių šaltinių analizės ir sintezės, atvejo analizės ir kitus metodus apžvelgiama individualios veiklos samprata ir esmė, parodoma, kaip individuali veikla apibrėžiama skirtingose užsienio šalyse. Pateikiami skirtingi apskaitos principai, nurodomi kriterijai, kuriuos privaloma atitikti, norint taikyti kaupimo ar pinigų apskaitos principus, kokius mokesčius privaloma susimokėti vykdant individualią veiklą. Atskleistas gyventojų pajamų mokesčio, pridėtinės vertės mokesčio ir valstybinio socialinio draudimo apskaičiavimas, deklaravimas ir apskaita vykdant individualią veiklą. Taip pat straipsnyje atskleista dažniausiai su individualia veikla susijusios operacijos – pardavimai, užregistruojamos su PSD ir VSD įmokomis susijusios operacijos, taip pat analizuojama, kada geriau taikyti faktinių išlaidų priskyrimą leidžiamiesiems atskaitymams ar rinktis sumą, lygią 30 procentų mokesstinio laikotarpio pajamų. Individualios veiklos apskaita turi būti vykdoma atsakingai, skaidriai ir efektyviai, tuo pačiu metu skatinant gyventojų verslumą ir šalies ekonominę pažangą.

Reikšminiai žodžiai: apskaita, individuali veikla, individualios veiklos apskaita, gyventojų pajamų mokestis, pridėtinės vertės mokestis, valstybinis socialinis draudimas.

Įvadas

Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992) skelbia, kad „kiekvienas žmogus gali laisvai pasirinkti darbą bei verslą...“. Šis teiginys pabrėžia laisvės rinktis darbo pobūdį ir veiklos sritį svarbą, suteikdamas galimybę kiekvienam asmeniui nuspręsti, ar dirbti pagal darbo sutartį, steigti juridinį asmenį, ar vykdyti veiklą individualiai. Individuali veikla asmenims leidžia užsiimti norima ekonominės veiklos sritimi be būtinybės įsteigti juridinį asmenį, pasižyminčia mažesniais pradiniais reikalavimais, didesniu lankstumu ekonominės veiklos vykdyme bei supaprastinta apskaita.

Savarankiška veikla skatina žmonių užimtumą, mažina nedarbo lygį ir suteikia galimybę asmenims patiems kurti savo darbo vietas. Tai ypač aktualu ekonomikos augimo, technologinių pokyčių bei globalizacijos kontekste, kai tradicinės darbo vietos tampa vis lankstesnės, o žmonės ieško naujų, alternatyvių būdų savo profesiniams gebėjimams ir pomėgiams išreikšti. Taip pat individuali veikla gali būti naudinga asmenims, siekiantiems geriau suderinti darbo ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą, nes ji suteikia didesnę lankstumą planuoti laiką.

Todėl svarbu nagrinėti individualios veiklos apskaitos ypatumus, kad individuali veikla būtų vykdoma atsakingai, skaidriai ir efektyviai, tuo pačiu metu skatinant gyventojų verslumą ir šalies ekonominę pažangą.

Tyrimo tikslas – atskleisti individualios veiklos finansinės ir mokesstinės apskaitos ypatumus, iliustruojant juos praktinėmis situacijomis.

Išsikeltam tikslui pasiekti sprendžiami šie **uždaviniai**:

1. Atskleisti individualios veiklos esmę.
2. Pateikti individualios veiklos finansinės ir mokesstinės apskaitos reglamentavimą.
3. Išanalizuoti individualios veiklos finansinės ir mokesstinės apskaitos ypatumus per praktines situacijas.

Tyrimo objektas – individualios veiklos finansinė ir mokesstinė apskaita.

Tyrimo metodai. Šiame straipsnyje naudojama sisteminė mokslinės literatūros analizė, Lietuvos Respublikos finansinę ir mokesstinę apskaitą reglamentuojančių teisės aktų analizė, individualios veiklos praktinių situacijų modeliavimas.

Individualios veiklos esmė ir apskaitos reglamentavimas

Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas (2002) (toliau – LR gyventojų pajamų ..., 2002) yra pagrindinis teisės aktas, kuriame yra pateikiama ir apibrėžiama individualios veiklos sąvoka. Šiame akte individuali veikla yra apibrėžiama kaip savarankiška veikla, kuria verčiantis yra siekiama gauti pajamų ar kitokios ekonominės naudos per tęstinį laikotarpį. Ši verslo forma yra labai populiarė visame pasaulyje, ne tik Lietuvoje, todėl žemiau pateiktoje lentelėje yra pateikti apibrėžimai, kaip individuali veikla yra apibūdinama kitose šalyse.

Apibendrinant 1 lentelėje pateiktą informaciją, Jungtinėse Amerikos Valstijose, Kinijoje bei Jungtinėje Karalystėje individuali veikla yra apibūdinama panašiai kaip Lietuvoje: tai asmuo, užsiimantis individualia veikla, veikia savarankiškai, nėra saistomas darbo sutarties ir siekiant ekonominės naudos. Taigi, individuali veikla yra pats paprasčiausias būdas pradėti verslą, kadangi nereikia steigti jokios įmonės.

Vykdant individualią veiklą yra svarbu tinkamai vesti apskaitą, nustatyti gautas pajamas ir apskaičiuoti visus privalomuosius mokesčius valstybei nuo gautų pajamų.

1 lentelė. Individualios veiklos apibrėžimas kitose šalyse (sudaryta autorės)

Table 1. Definition of self-employment in other countries (compiled by the author)

Autoriai, metai	Apibrėžimas
Elizabeth A. Dobis & Jessica E. Todd, 2022	Jungtinėse Amerikos Valstijose individualią veiklą vykdančios gyventojai, tai tokie gyventojai, kurie dirba sau, o ne privačioms kompanijoms. Individualią veiklą vykdančias asmenys turi atitikti vieną iš šių sąlygų: 1. Vykdo prekybą ar komercinę veiklą kaip vienintelis savininkas ar nepriklausomas rangovas; 2. Yra bendrijos, užsiimančios prekyba ar komercine veikla, narys.
Yizhi Han & Jingyi Wang, 2022	Kinijoje individualią veiklą vykdančios gyventojai yra apibrėžiami kaip asmenys, kurie dirba savarankiškai, yra laisvai samdomi ir nepriklausomi rangovai, kurie savo verslui nesamdo kitų darbuotojų.
Rosella Bozzon & Annalisa Murgia, 2021	Jungtinėje Karalystėje savarankiškai dirbantis asmuo, tai toks asmuo, kuris pats vykdo komercinę veiklą ir pats prisiima atsakomybę už sėkmę arba nesėkmę. Savarankiškai dirbantiems žmonės nėra mokamas atlyginimas, jie neturi darbuotojo teisių bei pareigų.

Gyventojas, kuris vykdo ekonominę veiklą, įskaitant individualią veiklą, veddamas apskaitą turi vadovautis Lietuvos Respublikos finansinės apskaitos įstatymo nuostatomis (2001) bei Lietuvos Respublikos finansų ministro įsakymu „Dėl gyventojų, besiverčiančių individualia veikla (išskyrus įsigijusius verslo liudijimus), buhalterinės apskaitos taisyklių patvirtinimo“. Šiuose teisės aktuose pateikiami pagrindiniai reikalavimai individualiai veiklai, apskaitos organizavimui ir tvarkymui, pažymint, kad individualią veiklos apskaitą galima vesti supaprastintu būdu.

Individualios veiklos pajamomis yra laikomos bet kokios gyventojų pajamos, kurias jis uždirbo vykdydamas individualią veiklą. Tai gali būti pajamos, kurios gaunamos iš paslaugų suteikimo ar prekių pardavimo, pagamintos produkcijos realizavimo bei veikloje naudojamo turto pardavimo (LR gyventojų pajamų ..., 2002). Individualią veiklą pagal pažymą vykdančios gyventojai, kurie nėra įsiregistravę PVM mokėtojais ir savo veiklos vykdymui nėra priskybę ir nenaudoja jokio ilgalaikio turto, pajamas gali pripažinti **pinigų apskaitos principu**. Tai toks pinigų apskaitos principas, kai pajamos ar išlaidos yra apskaitomos tik tada, kai yra gaunami ar išleidžiami pinigai. Gyventojai, kurie verčiasi individualia veikla ir yra PVM mokėtojai ar savo vykdomai veiklai yra priskybę ilgalaikį turtą, savo pajamas privalo pripažinti pagal **kaupimo apskaitos principą**. Kaupimo apskaitos principo esmė yra tokia, kad pajamos yra pripažįstamos tuomet, kai jos yra uždirbamos, o sąnaudos tada, kai patiriamos, neatsižvelgiant į tai, kada gauti ar išleisti pinigai. Individualia veikla besiverčiantis asmuo, pradėjęs taikyti kaupimo principą, jį privalo taikyti iki veiklos pabaigos (LR pridėtinės vertės mokesčio įstatymas, 2002).

Gyventojas, kuris taiko kaupimo principą, taip pat ir gyventojas, kuris savo veikloje taiko pinigų principą, privalo pildyti Gyventojų individualios veiklos pajamų ir išlaidų apskaitos žurnalą. Žurnalo galima nepildyti jeigu: 1) Veiklai vykdyti yra naudojamas kasos aparatas, kadangi veiklos pajamos bei išlaidos yra fiksuojamos kasos operacijų žurnale; 2) apskaitą veda taikydamas dvejybinių įrašų. Taip pat individualią veiklą pagal pažymą vykdančias asmuo, kuris nėra PVM mokėtojas, privalo išrašyti sąskaitą faktūrą, o veikloje naudojant kasos aparatą privalo pateikti kasos aparato kvitą ar klientui paprašius – ir sąskaitą-faktūrą. Gyventojas, kuris verčiasi individualia veikla pagal pažymą ir yra PVM mokėtojas, privalo išrašyti PVM sąskaitą-faktūrą, o veikloje naudojant kasos aparatą turi pateikti kasos aparato kvitą ir PVM sąskaitą-faktūrą, jeigu klientas pageidauja (Individualios veiklos ypatumai – VMI, 2023).

Jeigu gyventojas, vykdydamas individualią veiklą, apskaitą veda taikydamas dvejybinių įrašų ir jam reikalingos papildomos gairės dėl apskaitos būdų ir metodų taikymo, galima vadovautis Verslo apskaitos standartų (2016) nuostatomis. Verslo apskaitos standartuose (2016) pateikiami būdai ir metodai, kuriais remiantis galima apskaityti ilgalaikį turtą, atsargas, valiutinės operacijas ir kitas situacijas (Individualios veiklos ypatumai – VMI, 2023).

Gyventojas, besiverčiantis individualia veikla, gali pasirinkti išlaidų priskyrimo leidžiamoms atskaitymams būdą (LR gyventojų pajamų ..., 2002):

- 1) Faktiškai patirtos išlaidos, kurios privalo būti pagrįstos juridinę teisę turinčiais dokumentais.
- 2) Suma, lygi 30 % mokesčiniu laikotarpiu uždirbtų individualios veiklos pajamų.

Individualios veiklos **gyventojų pajamų mokesčio** dydis yra nustatomas iš metinių apmokestinamųjų pajamų, pritaikius 15 % gyventojų pajamų mokesčio, atėmus pajamų mokesčio kredito sumą, kuris apskaičiuojama pagal formules:

- Kai apmokestinamųjų pajamų suma yra mažesnė ar lygi 20 000 eurų :

$$Pajamų\ mokesčio\ kreditas\ (PMK) = \frac{metinės\ individualios\ veiklos\ apmokestinamosios\ pajamos\ (MIVAP)}{0,1} * \quad (1)$$

- Kai apmokestinamosios pajamos yra didesnės nei 20 000 eurų:

$$PMK = MIVAP * (0,1 - 2 / 300\ 000 * (MIVAP - 20\ 000)) \quad (2)$$

Individualią veiklą pagal pažymą vykdančias asmenys privalo mokėti **valstybinį socialinį draudimą**, nes privalomai yra draudžiami pensijos, ligos bei motinystės socialiniu draudimu. VSD įmokų tarifas yra 12,52 % arba 15,52 %, jeigu asmuo papildomai dalyvauja pensijų kaupine. (8,72 % – pensijų, 1,99 % – ligos, 1,81 % – motinystės socialinis draudimas). VSD įmokos mokamos nuo 90 % individualios veiklos apmokestinamųjų pajamų. Valstybinio socialinio

draudimo įmokų bazė negali būti didesnė nei praėjusių metų 43 vidutinių šalies uždarbių suma (2023 m. 72 450,70 eurų) (LR valstybinio socialinio draudimo įstatymas, 1996)

Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymo numatyta tvarka, asmuo, besiverčiantis individualia veikla, turi mokėti **privalomojo sveikatos draudimo** įmokas, kurių tarifas yra 6,98 % PSD įmokos, mokamos nuo 90 % apmokestinamųjų pajamų, kaip ir VSD įmokos. Įmokos mokamos kas mėnesį nuo minimalios mėnesinės algos, 2023 m. MMA – 840 Eur, PSD mėnesinė įmoka lygi 58,63 Eur. Pasibaigus mokesčiniam laikotarpiui sumokamas skirtumas tarp sumokėtų ir privalomų mokėti PSD įmokų sumų. Nuo mėnesinių PSD įmokų yra atleidžiami tokie asmenys, kurie dirba pagal darbo sutartį, yra valstybės tarnautojai, pensininkai, studentai ir kt.) (LR privalomojo sveikatos draudimo įstatymas, 2023).

Vykdamas individualią veiklą pagal pažymą gali atsirasti prievolė registruoti ir **pridėtinės vertės mokesčio (PVM)** mokėtojais. Registruoti PVM mokėtoju privaloma: 1) kai pajamos iš prekių bei paslaugų tiekimo per paskutinius 12 mėn. viršijo 45 000 Eur; 2) kai asmuo įsigijo prekių iš kitų ES valstybių PVM mokėtojų, per praėjusius ar einamuosius kalendorius metus, daugiau nei už 14 000 Eur; 3) asmuo kontroliuoja keletą juridinių asmenų, kontroliuojančiojo bei kontroliuojamo vykdoma veikla yra to paties pobūdžio ar jie veikia vienas kito naudai bei atitinka 1 ir 2 punkte aprašytas sąlygas. Išregistravus PVM mokėtoju asmuo privalo teikti FR0600 deklaracijos formas ir sumokėti mokėtiną PVM iki kito mėnesio 25 dienos (LR pridėtinės vertės mokesčio įstatymas, 2002).

Nuolatiniai Lietuvos gyventojai, kurie vykdydami individualią veiklą, privalo laikytis apskaitos taisyklių. Užfiksuoti operacijas galima paprastu arba dvejetainiu įrašu. Paprastu įrašu gyventojas individualios veiklos pajamų ir išlaidų žurnale operacija registruojama vieną kartą, nepriklausomai nuo jos sąveikos su kitomis sąskaitomis, įrašant datą ir sumą. Dvejetainiu įrašu operacija vedama sąskaitos sumą įrašant į sąskaitos debeto pusę, o jai atitinkanti suma – į kitos sąskaitos kreditą.

Taigi, vykdydamas individualią veiklą, taip siekiama gauti pajamų ar kitokios ekonominės naudos, gyventojas turi vadovauti Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo (2002), Lietuvos Respublikos finansinės apskaitos įstatymo (2001), Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo (2002) ir kitų teisės aktų nuostatomis. Šiose teisės aktuose pateikimas individualios veiklos finansinės ir mokesčinės apskaitos reglamentavimas.

Individualios veiklos apskaitos organizavimas

Vykdamas individualią veiklą pagal pažymą vadovaujasi teisės aktais bei valstybinės mokesčių inspekcijos rekomendacijomis. Šioje dalyje nagrinėjamos finansinės ir mokesčinės su individualia veikla susijusios operacijos – pardavimo operacija, PSD bei VSD mokesčių registravimas apskaitoje, sąnaudų pripažinimo būdai. Operacijos registruojamas taikant dvejetainį įrašą ir vadovaujantis Verslo apskaitos standartų (2016) nuostatomis, kadangi vykdoma veikla yra didelio masto ir supaprastintos apskaitos neužtenka norint priimti gerai informuotus finansinius sprendimus. Todėl šis tyrimas paremtas idėja individualios veiklos apskaitą vesti dvejetainiu įrašu, taikant verslo apskaitos standartų nuostatas ir juose pateikiamu pavyzdiniu sąskaitu planu.

Pardavimo operacijos registravimas

Gyventojas vykdamas individualią veiklą pagal pažymą, PVM mokėtojas, pardavė prekių už 1332,50 Eur. Operacijos metu pirkėjui pateiktas kasos aparato čekis. Šis įrašas turi būti įtrauktas į kasos aparato žurnalą kartu su kitais tos dienos pardavimais ir užregistruojamas apskaitoje. Darant prielaidą, kad kitų pardavimų tą dieną nebuvo, apskaitoje registruojami įrašai pateikti 3 lentelėje.

1 lentelė. Prekių pardavimo operacijos registravimas (sudaryta autorės)

Table 3. Recording the sale of goods (compiled by the author)

Data	Sąskaitos pavadinimas	Sąskaitos Nr.	Debetas, Eur	Kreditas, Eur
2023 12 04	Kasos aparatas	275	1182,78	
	Pirkėjų skolos	2410	429,55	
	Prekių tiekimo, paslaugų teikimo pardavimo PVM	4492		279,83
	Prekių pardavimo pajamos	5000		1332,50
	Perparduotų prekių ir parduotos produkcijos savikaina	6000	937,75	
	Pirkimo savikaina	2040		937,75

Kaip matyti 3 lentelėje, užregistravus pajamas bei priskaičius mokėtiną PVM, atliktas prekių nurašymas registruojant tų prekių savikainą. Pardavimo savikaina apskaičiuojama remiantis 9-ojo VAS „Atsargos“ (Verslo apskaitos standartai, 2016). Pridėtinės vertės mokesčio deklaracijoje (FR 0600) ši ūkinė operacija atsispindės 11 laukelyje – PVM apmokestinami sandoriai, kur bus įrašyta uždirbtų pajamų suma, bei 29 laukelyje – standartinio tarifo pardavimo PVM, kur bus įrašytas nuo šios sumos apskaičiuotas 21 % PVM (žr. 1 pav.). Vėliau, atėmus atskaitomą PVM, bus apskaičiuotas gautinas arba mokėtinas PVM už ataskaitinį mėnesį.

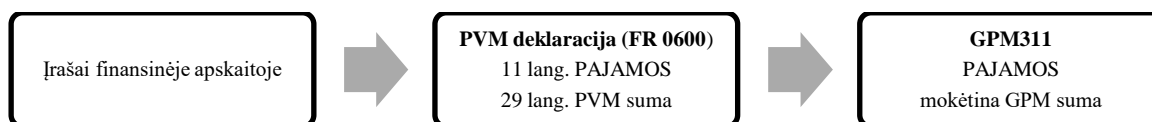
Užregistravus kitas pardavimo bei pirkimo operacijas, pardavimo pajamų bei sąnaudų sumos bus perkeltos į GPM 311 deklaraciją, kur pasirinkus norimą atskaitymų būdą bus apskaičiuotas mokėtinas gyventojų pajamų mokeskis.

Prekių tiekimo, paslaugų teikimo pardavimo PVM	4492	279,83 €
Prekių pardavimo pajamos	5000	1 332,50 €

29 Standartinio tarifo pardavimo PVM	2	8	0	
11 PVM apmokestinami sandoriai	1	3	3	3

1 pav. Pardavimo operacijos įtaka FR0600 deklaracijai (sudaryta autorės)
Figure 1: the effect of the sale transaction on the FR0600 (compiled by the author)

2 pav. Pardavimo operacijos eiliškumas apskaitoje
Figure 2: Order of sales transaction in accounting (compiled by the author)

2 paveiksle matoma supaprastinta schema, kaip viena pardavimo operacija daro įtaką deklaracijoms PVM ir gyventojų pajamų mokesčio deklaracijoms.

PSD ir VSD registravimas apskaitoje

Individualią veiklą vykdančias asmuo kas mėnesį 1000 Eur paskiria avansinėms išmokoms, iš kurių sumoka VSD ir PSD įmokas, atskaičiuoja tikėtiną gyventojų pajamų mokesčio dalį ir likusią sumą persiveda kaip avansu išmokamą pelną. PSD ir VSD įmokos skaičiuojamos 90 % nuo apmokestinamų pajamų, šiuo atveju nuo 900 Eur, pritaikius PSD (6,98 %) ir VSD (12,52 %) tarifus (žr. 4 lentelę).

2 lentelė. Avansu sumokėtų sodros įmokų operacija (sudaryta autorės)
Table 4. Transaction for advance payment of social security contributions (compiled by the author)

Data	Sąskaitos pavadinimas	Sąskaitos Nr.	Debetas, Eur	Kreditas, Eur
2023 12 31	Pinigai banke	2711		62,82
	Avansu mokamas PSD	24441	62,82	
	Avansu sumokėtas PSD			
2023 12 31	Pinigai banke	2711		112,68
	Avansu mokamas VSD	24442	112,68	
	Avansu sumokėtas VSD			

Avansu mokamos VSD įmokos yra deklaruojamos SAV 06 deklaracijoje (žr. 3 pav.).

Mėnuo	Pajamos, nuo kurių skaičiuojamos įmokos	Įmokų tarifas	Įmokų suma
35 1 2	A23 9 0 0 , 0 0	P3 1 2 , 5 2	A24 1 1 2 , 6 8

3 pav. SAV 06 deklaracijos fragmentas (sudaryta autorės)
Figure 3: Extract from the SAV 06 declaration (compiled by the author)

Užregistravus visas 2023 m. ūkines operacijas, pelnas (neįskaitant PSD ir VSD įmokų) yra 14 038,69 Eur. Suskaičiuojamos mokėtinos VSD ir PSD įmokos už 2023 m. (90 % nuo apmokestinamųjų pajamų) pritaikius atitinkamus tarifus, VSD – 12,52 % ir PSD – 6,98 % (detalesni skaičiavimai pateikiami 7 lentelėje, A variante).

3 lentelė. Priskaitomi mokėtini VSD ir PSD mokesčiai už 2023 m. (sudaryta autorės)
Table 5. Deductible SSI and CSS taxes for 2023 (compiled by the author)

Data	Sąskaitos pavadinimas	Sąskaitos Nr.	Debetas, Eur	Kreditas, Eur
2023 12 31	VSD sąnaudos	63086	1581,87	
	Mokėtinas VSD	44937		1581,87
	Mokėtinas VSD už 2023 m.			
2023 12 31	PSD sąnaudos	63085	881,90	
	Mokėtinas PSD	44938		881,90
	Mokėtinas PSD už 2023 m.			

Užregistravus mokėtinas VSD ir PSD įmokas už 2023 m. iš karto yra sudengiamos avansu sumokėtos įmokos (žr. 6 lentelę).

4 lentelė. PSD ir VSD avansu sumokėtų įmokų sudengimas (sudaryta autorės)**Table 6.** *Overlapping of SSI and CSS contributions paid in advance (compiled by author)*

Data	Sąskaitos pavadinimas	Sąskaitos Nr.	Debetas, Eur	Kreditas, Eur
2023 12 31	Avansu mokamas VSD	24442		1352,16
	Mokėtinas VSD	44937	1352,16	
	<i>Dengiamas avansu sumokėtas VSD (112,68*12)</i>			
2023 12 31	Avansu mokamas PSD	24441		753,84
	Mokėtinas PSD	44938	753,84	
	<i>Dengiamas avansu sumokėtas PSD (62,82*12)</i>			

Atlikus sudengimus, neliks avansu mokamo PSD ir VSD likučio ir bus teisingai parodyta apskaitoje mokėtinos VSD ir PSD sumos, kurias gyventojas turi sumokėti iki kitų metų gegužės 1 d.

Individualios veiklos pagal pažymą apmokestinimas

Vykdamat individualią veiklą pagal pažymą galima pasirinkti išlaidų priskyrimo leidžiamiems atskaitymams būdą: faktiškai patirtos išlaidos, kurios įrodomos dokumentais arba suma, lygi 30 % mokestiniu laikotarpiu uždirbtų individualios veiklos pajamų. Daroma prielaida, kad pajamos už 2023 m. – 127 311,40 Eur, o išlaidos (be PSD ir VSD įmokų) – 113 272,71 Eur. Žemiau esančioje lentelėje pateiktas apmokestinimo palyginimas su dviem išlaidų priskyrimo būdais: (LR gyventojų pajamų mokesčio įstatymas, 2002).

5 lentelė. Individualios veiklos Mokesčių palyginimas (sudaryta autorės)**Table 7.** *Tax comparison (compiled by the author)*

Pavadinimas	Faktinės išlaidos (A variantas), Eur	30 % nuo pajamų, Eur	Faktinės išlaidos (B variantas), Eur
Pajamų suma	127 311,4	127 311,4	127 311,4
Išlaidos	113 272,71	38 193,42	132 72,71
Apmokestinamas pelnas, nuo kurio skaičiuojamas GPM:	11 574,82	74 990,09	99 910,80
Apskaičiuota VSDĮ suma	1 581,87	9 070,83	9 070,83
Apskaičiuota PSDĮ suma	881,9	5 057,06	5 057,06
Apskaičiuota GPM suma	578,74	13 367,70	14 986,62
Bendra mokesčių suma	3 042,51	27 495,59	29 114,51

Kaip pateikta 7 lentelėje pajamos yra vienodos, išlaidos įrašytos patirtos realiai (A ir B variantas) ir 30 % nuo pajamų suskaičiuota suma. Todėl kaip matoma, bendra mokesčių suma pasirinkus faktines išlaidas A variantu bus 3 042,51 Eur, o renkantis 30 % nuo pajamų, bendra mokesčių suma sieks 27 495,59 Eur. Šiuo konkrečiu atveju palankesnės sąlygos yra renkantis faktinių išlaidų būdą, kadangi individualios veiklos išlaidoms priskiriama: darbo užmokesčio, suteiktų paslaugų sąnaudų, prekių, skirtų perparduoti savikaina, ilgalaikio turto nusidėvėjimo išlaidos ir t. t. Renkantis 30 % sumą nuo pajamų, nereikia kaupti dokumentų, apskaita yra paprastesnė, tačiau ir mokesčiai yra žymiai didesni, o tai šiuo atveju finansiškai yra visiškai nenaudinga. Tačiau taikant šį metodą reikia įvertinti, ar patirtos sąnaudų, kurias pagrindžia apskaitos dokumentai, yra didesnės nei 30 % pajamų. Jeigu ši suma mažesnė, tuomet tikslinga atskaityti 30 % visų pajamų (B variantas). Pažymėtina, kad šį metodą galima keisti kasmet, todėl gyventojas gali įvertinti, koks skaičiavimo metodas jam yra palankesnis.

Taigi, gyventojas, vykdydamas individualią veiklą pagal pažymą ir taikdamas dvejybinį įrašą, gali taikyti panašią apskaitos metodiką, kaip ir juridinis asmuo. Tokiu atveju reikia atsižvelgti į individualios veiklos ypatumus, kurie susiję su GPM, VSD ir PSD įmokų apskaičiavimu ir deklaravimu.

Išvados

1. Individuali veikla yra lengviausias būdas pradėti verslą tiek Lietuvoje, tiek užsienio šalyse, nes nėra steigiamas atskiras juridinis asmuo. Individuali veikla apibrėžiama kaip fizinio asmens tikslinga veikla, kurią siekiama gauti pajamų ar kitokios ekonominės naudos per tęstinį laikotarpį, ir kuri privalo turėti tęstinumo, savarankiškumo požymius.

2. Vykdamat individualią veiklą reikia vadovautis LR gyventojų pajamų mokesčio įstatymu (2002), LR valstybinio socialinio draudimo įstatymais (1996), LR finansinės apskaitos įstatymu (2001), turint PVM mokėtojo statusą privaloma vadovautis LR pridėtinės vertės mokesčio įstatymu (2002). Pajamas galima pripažinti pinigų principu, o jeigu gyventojas yra PVM mokėtojas arba veikloje naudoja ilgalaikį turtą – kaupimo principu. Apskaitą galima tvarkyti paprastu ar dvejybiniu įrašu, priklausomai nuo veiklos masto ir pobūdžio.

3. Užregistravus individualios veiklos operacijas dvejybiniu įrašu bei atskleidus jų įtaką finansinėms ataskaitoms, galima daryti išvadą, kad individualios veiklos pagal pažymą apskaita yra labai panaši į įmonės apskaitą, tik nėra steigiamas atskiras juridinis asmuo. Vykdamat individualią veiklą pagal pažymą galima pasirinkti leidžiamų atskaitymų nuo pajamų sumą, fiksuojant faktines išlaidas arba pasirinkus sumą, lygią 30 % nuo pajamų, atsižvelgiant, kuris būdas finansiškai yra palankesnis.

Literatūra

1. Bozzon, R., Murgia, A. 2022 Independent or Dependent? European Labour Statistics and Their (In)ability to Identify Forms of Dependency in Self-employment. *Social Indicators Research*, Vol. 160, p. 199–226. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1007/s11205-021-02798-1> (žiūrėta 2023 11 12).
2. Dobis, E. A., Todd, J. E., 2022. Self-Employed Workers Are Less Likely To Have Health Insurance Than Those Employed by Private Firms, Governments, Amber Waves: The Economics of Food, Farming, Natural Resources, and Rural America, United, Economic Research Service, Prieiga per internetą: <https://www.ers.usda.gov/amber-waves/2022/july/self-employed-workers-are-less-likely-to-have-health-insurance-than-those-employed-by-private-firms-governments/> (žiūrėta 2023 11 15).
3. Han, Y.; Wang, J., 2022 Autonomy or Working Conditions?—Research on Heterogeneity and Influencing Mechanism of Self-Employment on Job Satisfaction in China. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, Vol. 20(1), 282.
4. Individualios veiklos, vykdomos pagal pažymą, ypatumai, 2023. Parengta VMI, pagal teisės aktų nuostatas, galiojusias 2023 m. sausio 1 d. Prieiga per internetą: <https://www.vmi.lt/evmi/documents/20142/391098/KD-0001778+leidinys+individualios+veiklos+pagal+pa%C5%BEym%C4%85+ypatumai.pdf/968b944a-689a-ff44-bec0-625574837d52?t=1545036644454> (žiūrėta 2023 11 03).
5. Lietuvos Respublikos finansinės apskaitos įstatymas: 2001 m. lapkričio 6 d. Nr. IX-574. Galiojanti suvestinė redakcija nuo: 2022 05 01. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.154657/asr> (žiūrėta 2023 11 17).
6. Lietuvos Respublikos finansų ministro 2002 m. rugšėjo 25 d. įsakymas Nr. 303 „Dėl nuolatinio Lietuvos gyventojų su individualios veiklos pajamų gavimu arba uždirbimu susijusių išlaidų priskyrimo leidžiamiems atskaitymams bei jų apskaičiavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.187455/YETDjpLTwM> (žiūrėta 2023 11 17).
7. Lietuvos Respublikos finansų ministro 2003 m. vasario 17 d. įsakymas Nr. 1K040 „Dėl gyventojų, besiverčiančių individualia veikla (išskyrus įsigijusius verslo liudijimus), buhalterinės apskaitos taisyklių patvirtinimo“. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.205455/asr> (žiūrėta 2023 11 17).
8. Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas: 2002 07 02, Nr.: IX-1007. Galiojanti suvestinė redakcija nuo: 2024 01 01. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.171369/asr> (žiūrėta 2023 11 17).
9. Lietuvos Respublikos Konstitucija. 1992 m. spalio 25 d.
10. Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas: 2002 03 05, Nr.: IX-751. Galiojanti suvestinė redakcija nuo: 2023 05 01. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163423/asr> (žiūrėta 2023 11 17).
11. Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymas: 1996 05 21, Nr.: I-1343. Galiojanti suvestinė redakcija nuo: 2023 07 02. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.28356/asr> (žiūrėta 2023 11 17).
12. Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas: 1991 05 21, nr.: I-1336. Galiojanti suvestinė redakcija nuo: 2023 07 02. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1327/asr> (žiūrėta 2023 11 17).
13. Verslo apskaitos standartai. 2016. Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Prieiga per internetą: <https://avnt.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/apskaita-1/verslo-apskaitos-standartai/> (žiūrėta 2023 11 17).

FINANCIAL AND TAX ACCOUNTING FOR SELF-EMPLOYED ACTIVITIES

Summary

This article uses the methods of analysis and synthesis of laws and scientific sources, case studies and other methods to provide an overview of the concept and essence of self-employment and shows how self-employment is defined in different foreign countries. The different accounting principles are outlined, the criteria that must be met in order to apply the accrual or cash accounting principles, and the taxes that must be paid in the course of a self-employment activity. The calculation, declaration and accounting for personal income tax, value added tax and national social security in the context of self-employed activities are described. The article also highlights the most common transactions related to self-employment, such as sales, the recording of transactions related to CSI and SSI contributions, and analyses when it is better to apply the deduction of actual expenses or to opt for an amount equal to 30 % of the income for the tax period. Accounting for self-employment activity must be carried out in a responsible, transparent and efficient manner, while at the same time fostering the entrepreneurship of the population and the economic progress of the country.

Keywords: accounting, self-employment activity, self-employment activity accounting, personal income tax, state social insurance, personal income tax, value added tax, state social insurance.